

ÇOCUK HAKLARINA YÖNELİK EBEVEYN TUTUMLARI İLE EBEVEYNLİK ROLLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Müge YURTSEVER KILIÇGÜN¹

¹Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

ÖZET

Günümüz aile yapısında yaşanan değişim, hem annelik ve babalık rollerinin farklı şekillerde yaşanmasına, hem de çocuğun farklı şekillerde algılanmasına neden olmaktadır. Özellikle çocuğa verilen değer ve çocuğun aile içindeki yeri, çocuğun sorumluluk ve bakımının gerçekleştiriliş şeklini değiştirmektedir. Günümüzde çocuklar, yetişkin korumasına gereksinimi olan varlıklar olarak değil, kendi ayakları üzerinde durabilmesi gereken bireyler olarak görülmektedir. Bu nedenle çocukların aile içinde sahip oldukları hakların varlığı önemli hale gelmiştir. **AMAÇ:** Bu çalışmada, çocukların haklarına yönelik ebeveyn tutumları ile annelik ve babalık rolleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. **GEREÇ VE YÖNTEM:** Araştırmada veri toplama aracı olarak “Aile Bilgi Anketi”, “Geleneksel Annelik Rolü Ölçeği”, “Geleneksel Babalık Rolü Ölçeği” ve “Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma kapsamında ebeveynlik rolleri “geleneksel annelik” ve “geleneksel babalık”; çocuk haklarına yönelik ebeveyn tutumları ise “bakım ve korunma” ve “kendini kendine karar verme” olmak üzere iki boyuta tanımlanmıştır. Araştırmanın örnekleminde 3-6 yaş grubu çocuğu olan 315 anne ve 315 baba olmak üzere toplam 630 ebeveyn yer almıştır. **BULGULAR:** Araştırma bulgularına göre; hem annelerin hem de babaların çocuk haklarına yönelik tutumları ile geleneksel ebeveynlik rolleri arasında ilişki bulunmaktadır. **SONUÇ:** Bakım ve korunma tutumu puanları yükseldikçe hem annelerin hem de babaların geleneksel ebeveynlik rollerinin güçlendiği, kendi kendine karar verme tutumu puanları yükseldikçe hem annelerin hem de babaların geleneksel ebeveynlik rollerinin zayıfladığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Annelik, babalık, çocuk hakları.

GİRİŞ

Aile kurumu, işlevleri nedeniyle toplumsal yapının temel taşlarından biridir. Çocukların bakımı, yetiştirilmeleri ve toplum hayatına hazırlanmaları aile içinde gerçekleşmektedir. Hatta bireylerin aileleriyle olan ilişkileri yaşamları boyunca sürmektedir. Her kurum gibi aile kurumu da zamanla değişime uğramıştır (Zeybekoğlu, 2013). Ülkemizde yaşanan ekonomik ve sosyal değişimler, Türk aile yapısının da değişime uğramasına neden olmuştur (Bayer, 2013). Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması (2011) raporuna göre, ülkemizde geleneksel aile modeli yerini çekirdek aile yapısına bırakmaktadır. Aile kurumlarının yapısındaki bu değişiklik, çocuklar, anneler/kadınlar ve babalar/erkekler olmak üzere üç temel ögeye ait rollerin ve anlayışın değişimine neden olmaktadır (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2014).

Aile, çeşitli roller çerçevesinde birbirine etki eden insanlardan meydana gelir (Cunningham, 2001). Aile içi sorumlulukların üstlenilmesi, aile bireylerinin üstlendikleri rollere bağlı olarak değişmektedir (Kağıtçıbaşı, 1986). Geleneksel aile yapısı, genellikle geniş aile özelliklerini taşır ve ataerkil bir yapıdadır. Geniş aile yapısında, tek bir hanede birden çok kuşağın bir arada yaşadığı görülmektedir (Günay ve Bener, 2011). Bu ailelerde kuşaklar ve cinsiyetler arası hiyerarşi çok belirgindir (Sayın, 1990). Çocuklar kalabalık içinde şefkat ve ilgi içinde büyür. Erkekler dışarıda aileleri için çalışır. Ev işleri, çocuk bakımı gibi sorumluluklar kadınlar arasında yapılan işbölümü ile aksamadan yürütülür (Erdentuğ, 1991). Geleneksel ailede çocuk, üretime ve dolayısıyla ailenin emek gücüne olan katkısı ve artı ekonomik değeri ile değerlendirilir. Bu nedenle ailede çocuk sayısının fazla olması istenir (Kağıtçıbaşı, 1996). Çekirdek aile yapısı ise karı-

Sorumlu Yazar: Müge Yurtsever Kılıçgün, Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Yalnızbağ Yerleşkesi, 24100, Erzincan, +90 446 224 00 89 (41189). mykiligun@erzincan.edu.tr

koca ve evlenmemiş çocuk/çocuklardan oluşur. Bu aile yapısında aile içi ilişkiler daha demokratiktir (Duvall, 1988). Eşler arasındaki sorumluluk paylaşımı, işbölümü ve karar alımı sürecinde daha eşitlikçi tutumlar sergilenmektedir (Sunar ve Fişek, 2005). Ailenin ekonomik yönden desteklenmesinde kadınların sorumluluğu artarken, erkeklerin de evle ilgili faaliyetleri eşleri ile paylaştıkları görülmektedir (Collins ve Coltrane, 1992; Hilton ve Haldeman, 1991). Kadının hayattaki rolü, sadece ev hanımı olarak değil; anne, eş ve iş kadını olarak da çeşitlenmiştir. (Eyüboğlu, Özar ve Tanrıöver, 2000). Bu süreçte çocuklar, babaları ile daha çok ilişki içine girmişler ve ev içi ihtiyaçların karşılanması için daha fazla sorumluluk almaya başlamışlardır (Çağan, 2011; Peters ve Haldeman, 1987). Çocuğun bireysel yaşantısı ve başarısı daha önemli görülmeğe başlanmış ve çocuktan beklenen maddi beklenti azalma eğilimi göstermiştir (Sunar ve Fişek, 2005). Çocuğun aileye yararlı olmasından çok, kendi ayakları üzerinde durabilmesi daha çok vurgulanır hale gelmiştir (Kağıtçıbaşı, Sunar ve Bekman, 2001; Sunar, 2002). Görüldüğü üzere geleneksel ailedeki çocuk, ailedeki rolüne ve konumuna uygun bazı haklar elde ederken, çekirdek ailede çocuğun ihtiyacı ve istekleri ön plana çıkmakta ve özerkliği daha çok desteklenmektedir (Akhondzadeh, 2002). Bu noktada geleneksel aile yapısının hiyerarşik yapısı sınırlarını daha eşitlikçi bir sınır kavramıyla değiştirmiştir. Böylece çocuğun, annenin ve babanın birey olarak gereksinimleri ve hakları daha ön plana çıkmıştır (Fişek, 2014).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 5. ve 18. maddeleri, anne ve babaların çocuklarına karşı olan sorumluluklarını gündeme getirmektedir. Böylece aile içi sorumlulukların yerine getirilmesi açısından gerekli olan haklara ve ödevlere ilişkin dikkat çekilmiştir. Burada özellikle çocukların hakları ile anne-babaların haklarının birlikte bir bütün oluşturduğu vurgusu yapılmaktadır. Anne-baba otoritesiyle, çocuğun görüş ve düşüncelerini serbestçe ifade etme hakkı başta olmak üzere çocukların en yüksek yararının sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Aile, çocuk dahil tek tek her üye açısından demokratik deneyimin ilk aşamalarının yaşandığı ideal bir ortam olarak görülmektedir. *Çocuk Hakları* Komitesi 1994 tarihli “çocuk haklarının geliştirilmesinde ailenin rolü” üzerine bir rapor yayınlamıştır. Bu raporda, kendi bireysellikleriyle bütün aile üyelerinin temel haklarının gözetilmesinin gerektiği ve ailelerin bu haklara saygının oluşturulacağı en uygun çevre özelliklerine sahip olması gerektiği vurgusu yapılmıştır. *Bu bağlamda* anne-babaların aile içinde görev ve sorumlulukları olduğu gibi çocukların da ailenin bir üyesi olarak bir takım görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Anne-babalar, çocuğa uygun yönlendirme ve yol göstericilik sağlamalıdır. Bu ödev yerine getirilirken hem anneler hem de babalar, çocuğun gelişen yeteneklerini, yaşını ve olgunluk düzeyini dikkate alacak biçimde davranmalıdır (Unicef, 2002).

İdeal bir aile ortamında çocuklar büyüdükçe, aileleriyle aralarındaki ilişkiyi düzenleyen kuralları, uygulamaları ve kararları değerlendirebilmek için gittikçe artan bir özgürlüğe sahip olmalıdır (Matthews, 2000). Çocuklar kendi kişiliklerini temsil edebilecekleri aile ortamlarında büyümelidir (Hortaçsu, 2003). Çocukların her geçen gün kendi adlarına daha fazla karar vermesine izin verilmelidir. Ayrıca ebeveynin bir konu hakkında aldığı kararları çocuğa açıklaması, çocuğun bu kararları ebeveynin yasaları değil koşulların gerektirdiği doğru ve akılcı eylemler olduğunu anlamasını kolaylaştırmaktadır (Yörükoğlu, 1994). Bu noktada toplumun ebeveyn otoritesine olan anlayışıyla ebeveynin ideal ailede çocuk üzerinde uyguladığı otorite anlayışı paralellik göstermelidir (Matthews, 2000). Ancak günümüzde anne-babaların çocuklarının haklarına karşı farklı tutumlara

sahip oldukları görülmektedir (Day, Peterson-Badali ve Ruck, 2006; Ruck, Abramovitch ve Keaitn, 1998; Ruck, 1994; Melton, 1980). Yurtsever (2009), ailelerin çocuklarının haklarına karşı “bakım ve korunma” ve “kendi kendine karar verme” olmak üzere iki farklı tutum sergilediklerini belirtmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde çocuklar için iyi olanın aile ve devlet tarafından tedarik edilmesi, “bakım ve korunma tutumu”nun bir göstergesidir (Farson, 1974; Worsfold 1974). Çocuğun istediği şey hakkında karar verebilmesi ve yaşamını ve çevresini kendi kendine kontrol edebilmesi ise “kendi kendine karar verme tutumu”nun bir ifadesidir (Franklin, 1993; Rogers ve Wrightsman, 1978). Başlangıçta çocuklar ailelerine bağımlı olarak yaşadıkları için ailelerin bakım ve korunmadan yana bir tutum sergilemeleri doğru kabul edilmektedir. Ancak çocukların kendi eylemleri hakkında karar alma istekleri ve özerklik girişimleri arttıkça, ailelerin çocukları ile ilişkilerinde kendi kendine karar vermeye yönelik bir tutum sergilemeleri gerekmektedir. Anne ve babaların çocuktan itaat, bağımsızlık ve kendine güven beklentilerinin destekleme düzeyleri değişebilmektedir (Baumrind, 1966). Bu nedenle çocuk yetiştirme faaliyetleri, anne ve babaların sahip oldukları role göre değişim gösterebilmektedir (Bornstein, Hahn, Suwalsky ve Harneys, 2003; MacPhee, Benson ve Bullock, 1986). Ayrıca Lindsey, Mize ve Pettit, (1997), Pleck (1997) ve Lamb’ın (1997) da belirttiği üzere ebeveynler arasında model olma konusunda da cinsiyete yönelik farklılıklar bulunmaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında ebeveynlik rolleri, anne ve babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarını etkileyen bir değişken olarak ele alınmıştır. Araştırma kapsamında çocukların haklarına yönelik ebeveyn tutumları ile annelik ve babalık rolleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmada, 3-6 yaşa arası çocuğu olan anne ve babaların çocuklarının haklarına yönelik tutumları ile ebeveynlik rolleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle araştırma ilişkisel tarama modelinde planlanmıştır (Karasar, 1998). Anne ve babalara ait betimsel veriler frekans (f), yüzde (%), aritmetik ortalama (\bar{x}) ve standart sapma (ss) olarak çözümlenmiştir (Ural ve Kılıç, 2006). Elde edilen verilerin normal bir dağılıma sahip olup olmadığını belirlemek için çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri hesaplanmış ve Kolmogorov Smirnov Test sonuçları incelenmiştir (Özdamar, 1999). Çocukların haklarına yönelik ebeveyn tutumları ile annelik ve babalık rolleri arasında doğrusal bir ilişki olup olmadığı ve eğer ilişki var ise bunun yönünü ve gücünü açıklamak amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Elde edilen veriler normal dağılıma uygunluk göstermediği için Spearman korelasyon katsayısı hesaplanmıştır (Kılıç, 2012). Veriler SPSS 17.0 istatistik paket programında analiz edilmiştir.

Örneklem

Araştırmanın örneklem grubu, Erzincan İli genelinde M.E.B.’na bağlı okullara devam eden 3-6 yaş grubu çocukların anne ve babaları arasından tesadüfi olarak seçilerek belirlenmiştir. Örneklemde 315 anne ve 315 baba olmak üzere toplam 630 ebeveyn yer almıştır. Örneklem grubuna uygulanan “Aile Bilgi Anketi” sonuçlarına göre anne ve babalara ait tanımlayıcı bilgiler şöyledir:

- Annelerin %7'si 20 ve altı yaş, %38.7'si 21-30 yaş arası, % 34.3'ü 31-40 yaş arası, %18.4'ü 41-50 yaş ve 1.6'sı 50 ve yukarı yaştadır.
- Annelerin %9.2'si okur-yazar, %22.2'si ilköğretim, %35.2'si lise, %31.8'i üniversite ve %1.6'sı lisans üstü mezundur.
- Annelerin %39.7'si ev hanımı, %14.9'u çiftçi, %22.5'i işçi, %19.7'si memur ve %3.2'si esnaftır.
- Ailenin gelir durumu; annelerin %7.6'sı tarafından dar gelirliyiz, %7.3'ü tarafından ortanın altı gelirliyiz, %72.1'i tarafından orta gelirliyiz, %9.8'i tarafından ortanın üstü gelirliyiz ve %3.2'si tarafından varlıklıyız olarak tanımlanmıştır.
- Annelerin %21.6'sı köy, %5.4'ü kasaba, 25.7'si ilçe ve 47.3 şehir merkezinde doğup büyümüştür.
- Annelerin %95'i evli, %2.5'i eşinden boşanmış, %0.3'ünün eşi vefat etmiş ve %2.2'si birden fazla evlilik yapmıştır.
- Annelerin %14'ü tek çocuk, %37.1'i 2 çocuk, % 15.2'si 3 çocuk, %15.3'ü dört çocuk ve %18.4'ü 5 ve daha fazla sayıda çocuk sahibidir.
- Annelerin Geleneksel Annelik Rolü Ölçeği puanlarına dair aritmetik ortalama ve standart sapma değeri 4.433 ± 1.671 'dir.
- Annelerin Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği Bakım ve Korunma Boyutu puanlarına dair aritmetik ortalama ve standart sapma değeri 114.650 ± 39.033 'tür.
- Annelerin Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği Kendi Kendine Karar Verme Boyutu puanlarına dair aritmetik ortalama ve standart sapma değeri 72.286 ± 26.354 'tür.
- Babaların %33.7'si 21-30 yaş arası, % 32.7'si 31-40 yaş arası, %21.3'ü 41-50 yaş arası ve %12.7'si 51 ve yukarı yaştadır.
- Babaların %0.3'ü okur-yazar, %19.8'i ilköğretim, %31.7'si lise, %45.7'si üniversite ve %2.5'i lisans üstü mezundur.
- Babaların %14.9 çiftçi, %30.8'i işçi, %22.2'si memur, %25.4'ü esnaf ve %6.7'si emeklidir.
- Ailenin gelir durumu; babaların %7'si tarafından dar gelirliyiz, %8.9'u tarafından ortanın altı gelirliyiz, %72.1'i tarafından orta gelirliyiz, %9.8'i tarafından ortanın üstü gelirliyiz ve %2.2'si tarafından varlıklıyız olarak tanımlanmıştır.
- Babaların %23.5'i köy, %3.2'si kasaba, %21.3'ü ilçe ve %52'si şehir merkezinde doğup büyümüştür.
- Babaların %97.5'i evli ve %2.5'i birden fazla evlilik yapmıştır.

- Babaların %17.5'i tek çocuk, %36.5'i 2 çocuk, % 14.3'ü 3 çocuk, %11.4'ü dört çocuk ve %20.3'ü 5 ve daha fazla sayıda çocuk sahibidir.
- Babaların Geleneksel Babalık Rolü Ölçeği puanlarına dair aritmetik ortalama ve standart sapma değeri 3.941±1.438'dir.
- Babaların Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği Bakım ve Korunma Boyutu puanlarına dair aritmetik ortalama ve standart sapma değeri 91.441±37.087'dir.
- Babaların Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği Kendi Kendine Karar Verme Boyutu puanlarına dair aritmetik ortalama ve standart sapma değeri 79.527±28.274'tür.

Veri toplama araçları

Veriler, "Aile Bilgi Anketi", "Geleneksel Annelik Rolü Ölçeği", "Geleneksel Babalık Rolü Ölçeği" ve "Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği"nin uygulanması ile elde edilmiştir. Veri toplama işleminden önce anne ve babalar araştırmanın amacı ve ölçme araçlarıyla ilgili bilgilendirilmişlerdir. Formlar her iki ebeveyn tarafından bireysel olarak doldurulmuştur.

Aile Bilgi Anketi, araştırma kapsamında geliştirilmiştir. Araştırmaya katılan ebeveyne ait demografik bilgileri içermektedir. Anketle ebeveynin yaşı, eğitim durumu, mesleği, doğup büyüdüğü yer, ailenin gelir durumu, medeni durumu ve sahip olunan çocuk sayısı bilgilerine ulaşılmak istenmektedir.

Geleneksel Annelik Rolü Ölçeği, 2004 yılında Dr. Whatley ve Dr. Knox tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 18 maddeden oluşmaktadır ve 7'li Likert yapısına sahiptir. Anneler ölçekteki her ifadeye ne ölçüde katıldıklarını 1'den 7'ye kadar puan vererek ifade etmektedirler. Annelik rolünün gelenekselliğe ne kadar yaklaştığı veya uzaklaştığı, ölçekten elde edilen toplam puanın madde sayısına bölünmesi ile belirlenmektedir. Bu puan; 1'e yaklaştıkça annelik rolü geleneksellikten uzaklaşmakta, 7'ye yaklaştıkça annelik rolü gelenekselliğe yaklaşmaktadır. Ölçeğin Türkiye örneklemindeki adaptasyonuna ilişkin çalışmaları Kılıçgün Yurtsever ve Kılıçkaya (2015) tarafından yapılmıştır.

Geleneksel Babalık Rolü Ölçeği, 2004 yılında Dr. Whatley ve Dr. Knox tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 10 maddeden oluşmaktadır ve 7'li Likert yapısına sahiptir. Babalar ölçekteki her ifadeye ne ölçüde katıldıklarını 1'den 7'ye kadar puan vererek ifade etmektedirler. Babalık rolünün gelenekselliğe ne kadar yaklaştığı veya uzaklaştığı, ölçekten elde edilen toplam puanın madde sayısına bölünmesi ile belirlenmektedir. Bu puan; 1'e yaklaştıkça babalık rolü geleneksellikten uzaklaşmakta, 7'ye yaklaştıkça babalık gelenekselliğe yaklaşmaktadır. Ölçeğin Türkiye örneklemindeki adaptasyonuna ilişkin çalışmaları Kılıçgün Yurtsever ve Kılıçkaya (2015) tarafından yapılmıştır.

Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği, Dr. Yurtsever (2009) tarafından anne ve babaların çocuk haklarına ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, 63 maddeden oluşmaktadır ve 5'li Likert yapısına sahiptir. Çocuk haklarına ilişkin ebeveyn tutumları, "Bakım ve Korunma" ve "Kendi Kendine Karar Verme" olmak üzere iki boyutta değerlendirilmektedir. Ebeveyn ölçekteki her bir ifadeye ne ölçüde katıldığını

1’den 5’e kadar puan vererek ifade etmektedir. Her iki boyuttan elde edilen toplam puan, ebeveynin çocuk haklarına ilişkin tutumunun hangi düzeyde olduğunu göstermektedir.

BULGULAR

Araştırmada kapsamında elde edilen bulgular aşağıda 4 tablo halinde sunulmuştur. Tablo 1 ve 2’de ebeveynlere uygulanan ölçeklerden elde edilen verilere ait normalliğin test edilmesine dair bilgiler sunulmuştur. Tablo 3 ve 4’te ise ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik tutumları ile annelik ve babalık rolleri arasındaki ilişkinin derecesini ve yönünü belirten bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 1: Annelere uygulanan ölçeklerden elde edilen verilere ait normalliğin test edilmesi

Parametreler	Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği		
	Bakım ve Korunma Boyutu	Kendi Kendine Karar Verme Boyutu	Geleneksel Annelik Roller
\bar{X}	114.650	72.286	4.433
ss	39.033	26.354	1.671
Çarpıklık	-.166	.212	-.223
Basıklık	-1.22	-1.051	-1.453
Kolmogorov-Smirnov Z	.097	.108	.140
p	.000	.000	.000

N = 315

Tablo 1’de annelere uygulanan Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği’nin boyutlarına dair elde edilen verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri ile Kolmogorov Smirnov Testi sonuçları incelendiğinde, verilerin normal bir dağılım özelliğine sahip olmadığı görülmektedir. Benzer şekilde Geleneksel Annelik Roller Ölçeği’nden elde edilen verilerin de normal bir dağılım özelliği göstermediği belirlenmiştir.

Tablo 2: Babalara uygulanan ölçeklerden elde edilen verilere ait normalliğin test edilmesi

Parametreler	Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği		
	Bakım ve Korunma Boyutu	Kendi Kendine Karar Verme Boyutu	Geleneksel Babalık Roller
\bar{X}	91.441	79.527	3.941
ss	37.087	28.274	1.438
Çarpıklık	.377	.081	.000
Basıklık	-.922	-1.437	-.007
Kolmogorov-Smirnov Z	.088	.121	.035
p	.000	.000	.200

N = 315

Tablo 2’de babalara uygulanan Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği’nin boyutlarına dair elde edilen verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri ile Kolmogorov

Smirnov Testi sonuçları incelendiğinde, verilerin normal bir dağılım özelliğine sahip olmadığı görülmektedir. Geleneksel Babalık Roller Ölçeği'nden elde edilen veriler ise normal bir dağılım özelliği göstermektedir.

Tablo 3: Annelerin çocuk haklarına yönelik tutumları ile ebeveynlik rolleri arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçları

Değişken	Geleneksel Annelik Rolü	Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği		X	SD
		Bakım ve Korunma Boyutu	Kendi Kendine Karar Verme Boyutu		
Geleneksel Annelik Rolü				4.433	1.671
Bakım ve Korunma Boyutu		.872*		114.651	39.033
Kendi Kendine Karar Verme Boyutu			-.855*	72.296	26.354

N = 315, *p < .01

Tablo 3'te annelerin Geleneksel Annelik Rolü Ölçeği puanları ile Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği puanları arasındaki Spearman korelasyon katsayıları görülmektedir. Elde edilen bu bulgular geleneksel annelik rolleri ile annelerin sahip oldukları Bakım ve Korunma tutumu arasında pozitif yönlü .872 değerinde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu ilişki .01 düzeyine anlamlıdır. Annelerin bakım ve korunma tutumu puanları yükseldikçe geleneksel annelik rollerinin güçlendiği tespit edilmiştir. Geleneksel annelik rolleri ile annelerin Kendi Kendine Karar Verme tutumu arasında ise negatif yönlü -.855 değerinde bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki .01 düzeyinde anlamlıdır. Annelerin kendi kendine karar verme tutumu puanları yükseldikçe geleneksel annelik rollerinin zayıfladığı belirlenmiştir.

Tablo 4: Babaların çocuk haklarına tutumları ile ebeveynlik rolleri arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi sonuçları

Değişken	Geleneksel Babalık Rolü	Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği		X	SD
		Bakım ve Korunma Boyutu	Kendi Kendine Karar Verme Boyutu		
Geleneksel Babalık Rolü				3.941	1.437
Bakım ve Korunma Boyutu		.756*		91.441	37.087
Kendi Kendine Karar Verme Boyutu			-.620*	79.53	28.274

N = 315, *p < .01

Tablo 4'te babaların Geleneksel Babalık Rolü Ölçeği puanları ile Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeği puanları arasındaki Spearman korelasyon katsayıları görülmektedir. Elde edilen bu bulgular geleneksel babalık rolleri ile babaların sahip oldukları Bakım ve Korunma tutumu arasında pozitif yönlü .756 değerinde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu ilişki .01 düzeyinde anlamlıdır. Babaların bakım ve korunma tutumu puanları yükseldikçe geleneksel babalık rollerinin güçlendiği tespit edilmiştir. Geleneksel babalık rolleri ile babaların Kendi Kendine Karar Verme tutumu arasında ise negatif yönlü -.620 değerinde bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki .01 düzeyinde anlamlıdır. Babaların kendi kendine karar verme tutumu puanları yükseldikçe geleneksel babalık rollerinin zayıfladığı belirlenmiştir.

TARTIŞMA

Günümüzde aile yapısında yaşanan değişim, hem annelik ve babalık rollerinin farklı şekillerde yaşanmasına hem de çocuğun farklı şekillerde algılanmasına neden olmaktadır. Özellikle çocuğa verilen değer ve çocuğun aile içindeki yeri, çocuğun sorumluluk ve bakımının gerçekleştiriliş şeklini değiştirmektedir. Günümüzde çocuklar, yetişkin korumasına gereksinimi olan varlıklar olarak değil, kendi ayakları üzerinde durabilmesi gereken bireyler olarak görülmektedir. Bu nedenle çocukların aile içinde sahip oldukları hakların varlığı önemli hale gelmiştir. Bu araştırma kapsamında, ebeveynlerin çocuklarının haklarına yönelik tutumları ile annelik ve babalık rolleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, geleneksel annelik rolleri ile annelerin sahip oldukları bakım ve korunma tutumu arasında pozitif yönlü, kendi kendine karar verme tutumu arasında ise negatif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Cutting ve Tammi (1999) göre annelik rollerinin benimsemesinde ve niteliğinde; annenin ebeveynliğe ilişkin algısı, çocuk bakımına yönelik yüklendiği sorumluluklar, annenin eşi ile olan ilişkisinin niteliği gibi unsurlar büyük öneme sahiptir. Annenin çalışma hayatı gibi ev dışı etkinlikleri, geleneksel olmayan cinsiyet rollerine sahip olmasına ve geleneksel annelik rolünden uzaklaşmasına neden olmaktadır (Cassidy ve Warren, 1992). Diğer yandan kadınlar mesleki yaşamlarıyla ilgili rollerine dair beklentiler oluşturmalarına rağmen erkeklere göre; evlilik, ebeveynlik ve evde düzeninin sağlanmasına yönelik rolleri çok daha kısa sürede benimsemektedirler (Kennedy, 1992). Modern ve postmodern dönemlerin önemli etkilerinden biri, toplum ve aile yapısındaki değişimdir (Blake, 1996). Modern çekirdek aile yapısının sahip olduğu algılar, duygular ve değerler, postmodern aile yapısı ile yeniden şekillenmiştir. Postmodern dünya çoğulculuk, demokrasi, ifade özgürlüğü, tüketicilik, hareketlilik, haber ve eğlenceye erişim gibi pek çok değişimi beraberinde getirmiştir (Elkind, 1995). Pek çok aile çocuklarının bakımlarına yönelik ihtiyaçlarını gündüz bakımevi gibi kurumlar ile paylaşır hale gelmiştir. Bu durum, annelerin ebeveynlik algılarını da değiştirmiştir (Dencik, 1989). Buna bağlı olarak da çocuklar, yeni sosyal yeterlilikler kazanmışlardır. Bireyselleşme, duygusal kontrol, erken olgunlaşma ve yeterli benlik saygısına sahip olma gibi kavramlar ön plana çıkmıştır (Dencik, 1998). Ebeveyn ve toplumsal cinsiyet rollerinin bir farklılaşması olarak çocuklara atfedilen değer algısı da değişime uğramıştır (Elkind, 1992). Bu bilgiler doğrultusunda annelerin bakım ve korunma tutumu puanları yükseldikçe geleneksel annelik rollerinin güçlenmesi ve kendi kendine karar verme tutumu puanları yükseldikçe geleneksel annelik rollerinin zayıfladığının görülmesi yeni toplum ve aile yapısının bir gerekliliği olarak karşımıza çıkmaktadır ve anneler bu sürece uyum sağlamışlardır.

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu ise, geleneksel babalık rolleri ile babaların sahip oldukları bakım ve korunma tutumu arasında pozitif yönlü, kendi kendine karar verme tutumu arasında ise negatif yönlü bir ilişkinin olmasıdır. Bu bulgu, babaların da annelerle benzer özellikler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Nitekim, Cassidy ve Warrenin (1992) yaptığı araştırmada da hem kadınların ve hem de erkeklerin iş ve ailelerine ait düzenlemelerinde kişisel seçimlerinin tutarlı olduğu görülmüştür. İş seçimi, yaşam tarzı seçimi, çocuğa atfedilen değer gibi pek çok unsurda, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tercihlerin etkisi olduğu düşünülmektedir. Kağıtçıbaşı'nın (1990) da belirttiği üzere; maddi karşılıklı bağımlılıktan duygusal karşılıklı bağımlılığa geçişle birlikte çocuk

yetiştirme yöntemlerinde de bir takım değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Özellikle babanın “yetkeci” itaat eğilimi “yetkili” bağımsız karar verebilme eğilimine bırakmıştır (Baumrind, 1978). Yurtsever (1999) de benzer şekilde “yetkili” otorite kullanan hem annelerin ve hem babaların “kendi kendine karar verme”den yana tutum sergiledikleri belirtmiştir. Bu bağlamda araştırma kapsamında elde edilen babaların bakım ve korunma tutumu puanları yükseldikçe geleneksel babalık rollerinin güçlenmesi, kendi kendine karar verme tutumu puanları yükseldikçe geleneksel babalık rollerinin zayıflaması bulgusu, yeni toplumsal ve aile yapısının gerektirdiği bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Babalar da anneler gibi yaşamın gerekliliklerine uyum sağlamışlardır.

Erzincan ili merkezinde yaşayan anne ve babalar üzerinde yapılan bu araştırmanın demografik bilgilerinde de görüleceği üzere ebeveynlerin tamamına yakını okur-yazar ve büyük bir kısmı aile bütçesine aktif katkı sağlamaktadır. Bu nedenle bu bulgular, kırsal bölge nüfusunun özelliklerini yansıtmamaktadır. Araştırmanın farklı örneklem gruplarında da yapılması bu sınırlılığın ortadan kalkmasını sağlayacaktır. Ayrıca kırsal ve şehir merkezinde yaşayan ailelerin çocuk haklarına yönelik tutumları ve ebeveynlik rolleri arasındaki ilişkinin daha doğru değerlendirilmesi açısından faydalı olacaktır.

SONUÇ

Çocuk Hakları Sözleşmesi, insan hakları ilke ve standartlarının çocuklar açısından geliştirildiği bir sözleşmedir. Haklarını bilen ve uygulayabilen bir çocukluğun oluşturulmasını amaç edinmiştir. Sözleşme ile çocuğun aile içinde yaşaması, gelişmesi, korunması ve katılımı temel alınmıştır. Özellikle erken çocukluk döneminin “kritik bir dönem” olduğu düşünüldüğünde; aile kurumuna çok büyük görevler düşmektedir. Bu dönemde, çocuk haklarının temel alındığı sağlıklı ortamlara ihtiyaç bulunmaktadır. Yaşamın ilk yıllarında çocuklar ailelerine bağımlı olarak yaşadıkları için; ailesine itaat etmesi normal olmakla birlikte çocuğun olgunlaşmasıyla beraber kendi keline karar verme derecesi artacaktır. Çocuk gelişiminde birbirine zıt gibi görünen “Bakım ve Korunma” ve “Kendi Kendine Karar Verme” ihtiyaçları gerçekte birbirini destekler niteliktedir. Burada önemli olan çocukların ihtiyaç ve sorumluluklarını birbirinden ayrı tutularak çocukların haklarını farkına varmalarının sağlanmasıdır. Bu nedenle özellikle ebeveynlerin sahip oldukları annelik ve babalık rolleri önemli bir değişken olarak görülmektedir. Tüm bu bulgular, haklarını bilen ve uygulayabilen bir çocukluk oluşturabilmek için ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğini arttırabilecek özelliklerin belirlenmesi ve ihtiyaçlar doğrultusunda faydalı uygulamaların yapılabilmesi açısından faydalı olacaktır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Bu araştırma tek yazarlıdır ve her hangi bir çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKLAR

- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2014). Türkiye aile yapısı araştırması: tespitler, öneriler. İstanbul: Çizge Tanıtım ve Kırtasiye Ltd. Şti.
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2011). Türkiye aile yapısı araştırması. Ankara: Afşaroğlu Matbaası.
- Akhondzadeh, S.M. (2002). Enhancement of self-esteem in hierarchical relationships (Yayınlanmamış master tezi). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37, 887-907.
- Baumrind, D. (1978). Reciprocal rights and responsibilities in parent-child relations. *Journal of Social Issues*, 34 (2), 179-196.
- Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8), 101-219.
- Blake, N. (1996). Between postmodernism and anti-modernism: The predicament of Educational Studies. *British Journal of Educational Studies*, 44(1), 42-65.
- Bornstein, M. H., Hahn, C., Suwalsky, J. T. D. & Haynes O. M. (2003). Socioeconomic status, parenting, and child development (Eds. M.H. Bornstein ve R. H. Bradley). The hollingshead four-factor index of social status and the socioeconomic index of occupations (p29-82). USA: Routledge.
- Cassidy, M. L. & Warren, B. O. (1992, November). Attitudes toward gender roles in the family: a comparison of women and men in dual and single earner families. Annual Conference of the National Council on Family Relations. Filorida: Orlando.
- Collins, R. ve Coltrane, S. (1992). *Sociology of marriage and the family: gender, love and property*. Chicago: Nelson Hall.
- Cunningham, M. (2001). The influence of parental attitudes and behaviors on children’s attitudes toward gender and household labor in early adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 63(1), 111-122.
- Cutting, E., Tammi, L. (1999). Understanding parents, understanding parenthood: an education for parenthood course piloted at monifeith high school. Edinburg: Save the Children Scotland.
- Çağan, K. (2011). Aile sosyolojisi. Ailenin işlevleri (s.83-93). İstanbul: Açılım Kitap.
- Day, D.M., Peterson-Badali, M. ve Ruck, M.D. (2006). The relationship between maternal attitudes and young people’s attitudes toward children’s rights. *Journal of Adolescence*, 29, 193-207.
- Dencik, L. (1989). Growing up in the post-modern age: On the child’s situation in the modern family, and on the position of the family in the modern welfare state. *Acta Sociologica*, 32(2), 155-180.
- Dencik, L. (1998). Modernisation-A challenge to early childhood education: Scandinavian experiences and perspectives. *European Early Childhood Education Research Journal*, 6(2), 19-33.
- Duvall, E. M. (1988). Family development’s first forty years. *Family relations*. National Council on Family Relations. 37(2),127-134.
- Elkind, D. (1992). *The post-modern family, a new imbalance*. New York: Knopf.
- Elkind, D. (1995). The young child in the postmodern world. *Dimensions of early childhood*, 23(3), 6-9.

- Erdentuğ, A. (1991). Çeşitli insan topluluklarında aile tipleri, aile yazıları. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Eyüboğlu, A., Özar, Ş. ve Tanrıöver, H.T. (2000). Kentlerde Yaşayan Kadınların İş Yaşamına Katılım Sorunlarının Sosyoekonomik ve Kültürel Boyutları. Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Farson, R. (1974). Birthrights. New York: Macmillan.
- Fişek, G.O. (2014). Gelenekten Değişime: Türkiye’de Aile ve Çocuklar. <http://www.bupampsi.boun.edu.tr/?q=node/62> (Erişim: 12.02.2014).
- Franklin, B. (1993). Çocuk hakları (Çeviren A.Türker). İstanbul: Ayrıtı.
- Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3, 157-171.
- Hilton, J.M., Haldeman, V.A. (1991). Gender differences in the performance of household tasks by adults and children in single-parent and two parent, two earner families. Journal of Family Issues. 12(1), 114-130.
- Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklukta ilişkiler, ana baba, kardeş ve arkadaşlar*. Anne-baba ve çocuk çatışması (p.193-196). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kağıtçıbaşı, C., Sunar, D. ve Bekman, S. (2001). Long-term effects of early intervention: Turkish low-income mothers and children. Journal of Applied Developmental Psychology, 22(4), 333-361.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1986). Status of women in Turkey: Cross-cultural perspectives. International Journal of Middle East Studies, 18, 485-499.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). İnsan aile kültür. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Family and human development across cultures: A view from the other side. New Jersey: Ablex Press.
- Karasar, N. (1998). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kennedy, G. E. (1992, November). The value and commitment to work and family roles: influence of gender and family background. Annual Conference of the National Council on Family Relations. Filorida: Orlando.
- Kılıç, S. (2012). Bağıntı analizi sonuçlarının yorumlanması. Journal of Mood Disorders, 2 (4).191-193.
- Kılıçgün Yurtsever, M. ve Kılıçkaya, A. (2015). [Geleneksel annelik rolleri ve geleneksel babalık rolleri ölçeklerinin türkçe’ye adaptasyonu]. Yayınlanmamış ham veri.
- Lamb, M.E. (1997). Fathers and child development: An introductory overview and guide. (Ed. M.E. Lamb). The role of father in child development (p. 309-3013). New York: Wiley.
- Lindsey, E. W., Mize, J. & Pettit, G. S. (1997). Mutuality in parent-child play: Consequences for children’s peer competence. Journal of Social and Personal Relationships, 14(4), 523-538.

- MacPhee, D., Benson, J.B. & Bullock, D. (1986 April). Influences on maternal self-perceptions. International Conference on Infant Studies. Los Angeles.
- Matthews B.G. (2000). Çocukluk felsefesi (Çev: E. Çakmak). İstanbul: Gendaş yayıncılık.
- Melton, G.B. (1980). Children’s concepts of their rights. *Journal of Clinical Child Psychology*, 9, 186-190.
- Özdamar, K. (1999). Paket programlar ile istatistiksel veri analizi 1-2. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Peters, J.M. & Haldeman, V.A. (1987). Time used for household work. *Journal of Family Issues*, 8(2), 212-225.
- Pleck, J. (1997). Paternal involvement: Levels, sources and consequences. In M.E. Lamb (Ed.). *The role of the father in child development* (p.66-104). New York: Wiley.
- Rogers, C.M. & Wrightsman, L.S. (1978). Attitudes toward children’s rights: Nurturance or self-determination?. *Journal of Social Issues*, 34(2), 59-68.
- Ruck M.D., Abromavitch, R. ve Keating D.P. (1998). Children’s and Adolescents’ understanding of rights: balancing nurturance and self-determination. *Child Development*, 64 2, 404-417.
- Ruck, M.D. (1994). Children’s understanding of nurturance and self-determination rights (Unpublished Dissertation). Toronto University, Toronto, Canada.
- Sayın, Ö. (1990). Aile sosyolojisi: ailenin toplumdaki yeri. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Sunar ve Fişek (2005). Contemporary Turkish families. In U.Gielen and J.Roopnarine (Eds). *Families in Global Perspective* (p.169-183). New York: Allyn & Bacon.
- Sunar, D. (2002). Change and continuity in the Turkish middle class family. (s.2017-238). *Autonomy and dependence in family: Turkey and Sweden in critical perspective*. İstanbul: Swedesh Reseach Institute.
- Şafak, Ş. (1989). Ailede rol, fonksiyon ve sorumluluk dağılımı (p.34-43). *Türk Ailesinin Sosyal ve Ekonomik Durumu Sempozyumu*. Ankara: Başbakanlık SHÇEK Basımevi.
- UNICEF (2002). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama Kitabı*. Unicef.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2006). Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi. Ankara: Deta Yayıncılık.
- Whatley, M. & Knox, D. (2005). Scales for measuring college student views of traditional motherhood and fatherhood. *College Student Journal*. 39 (3). 588-595.
- Worsfold, V.L. (1974). A philosophical justification for children’s rights. *Harvard Education Review*, 44(1), 142-157.
- Yörükoglu, A. (1994). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yurtsever, M. (2009). Ebeveyn çocuk hakları tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve anne babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi (Basılmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik olgusu. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 297-328.